

øse af en mundtlig tradition, der fornuftigt udnyttet er yderst værdifuld. Og Værnfelt både forstår og vil bruge det mundtligt overleverede stof; han må vist også meget tidligt have samlet ind af det. Der er en del af det, der går på tiden før 1850, bl. a. lærerne, og der er meget værdifuldt stof fra sidste halvdel af 1800-årene, bl. a. om de fattige, der drog rundt med julestjerne, og om tiggeroriginaler. Der er også svage erindringer om bylavet (byhornet selv er havnet i Værnfeldts besiddelse). Andre egnshistorikere kunne lære af forfatteren i benyttelsen af den stedlige overlevering; deres værker ville her igennem få en ganske særlig værdi for eftertiden, og iøvrigt giver den slags stof liv over fremstillingen.

Fiskeriet, landsbyens vigtigste næringsvej, i hvert fald til tider, skildres udførligt. Med særlig interesse følger man den lokale udvikling i de sidste 100 år, hvorledes båd- og garntyper vinder frem. Det er godt at få den slags fæstnet på papiret, inden det går i glemmebogen. Man kunne have ønsket en tilsvarende skildring af udviklingen inden for landbruget.

Der er her så stærkt peget på det værdifulde i, at den mundtlige overlevering fra de sidste 100 år så stærkt er udnyttet. Men naturligtvis har V.s største arbejde ligget i gennemgangen af de skrevne kilder, og der er alt, hvad man kan ønske sig i retning af opregning af de forskellige gårdes og huses beboere, jævnførelse af gamle og nye matrikelsnumre, byens slægter, lærerliste o. m. a. Er det galanteri, at lærerinderne kun får vedføjet »regeringsår«, men ikke fødselsår og alle de andre oplysninger, som findes i så rig udstrækning ved lærerne? Eller tør V. virkelig udfordre kvindesagen ved således at negligere lærerinderne?

Lad mig til slut nævne, at V. også i udstrakt grad har gennempløjet de gamle tingbøger og herudfra beretter om stridigheder om stolestader i sognekirken, om bytyren, om markhegn o. m. a. Det lønner sig at gøre det møjsommelige arbejde med de tingbøger.

Der er meget få arkæologiske fund på egnen, således spares læseren fra den ørkenvandring, han ellers så ofte må ud på i den slags skildringer.

C. Rise Hansen.

Heksetro i Vesteuropa.

Arne Runeberg: Witches, Demons and Fertility Magic. Analysis of their significance and mutual relations in West-European folk religion. (Societas Scientiarum Fennica, Commentationes humanarum litterarum XIV. 4. Helsingfors 1947). 273 s.

Finlands vanskelige politiske og økonomiske stilling efter to krige har ikke formået at kue det finske folks åndelige styrke og

skaberevne. Finsk videnskab har stadig formået at hævde sin høje standard. I fjor udsendte den unge sociolog Arne Runeberg — digterens sønnesøn — en disputats, der bygger på meget omfattende studier indenfor flere videnskabsgrene uden at tynges deraf.

Runeberg er ikke den første, der skriver om hekse og dæmontro. Men i sin monografi over heksene skildrer han dem ud fra folketroens og historiens vidnesbyrd og stiller dem op i deres sociologiske sammenhæng parallelt med fremmede verdensdeles medicinmænd og hemmelige selskaber. Han begynder med et historisk overblik, der sætter hekseriet i forbindelse med manikærnes og albigensernes kætterske sekter. Manikæerne stammede fra Persien, hvor en mand ved navn Mani i 3. årh. havde opstillet en kristen sædelære, der dog forkastede de kristne dogmer. Manikæerne blev derfor forfulgt af både hedenske og kristne kejsere. De var fjender af kirkens organisation og tiltagende verdsliggørelse. I 12. og 13. århundrede dukker almuens krav om dogmefri idealisme og fordybelse i selve den hellige skrift frem på ny med stor styrke. Valdensere, albigensere og catharer (d. v. s. »de rene«, deraf som bekendt navnet kættere for dem, der forkaster den katolske lære) er betegnelser for denne bevægelse, der starter i Sydfrankrig, men trods forfølgelser breder sig og lever videre helt ned efter 1500. Valdenserne forkastede børnedåben, billeddyrkelsen og messeofret. De havde optaget manikærnes dualistiske lære, at nogle mennesker var prædestineret til frelsen, mens de andre ikke kunne få del i nåden. De forkastede også al kirkelig og verdslig autoritet og de bestående, af det ondes princip prægede samfundsformer, såsom ægteskab og ejendomsret.

Måske burde Runeberg have uddybet denne sammenhæng noget mere. Men han har uden tvivl ret i, at bevægelserne løber sammen med gamle hedenske forestillinger og skikke, som havde holdt sig særdeles levende hos almuens. Det er derfor også meget oplysende, når han i anden del foretager en sammenligning med magien hos sydamerikanske og afrikanske stammer. Han finder i heksebeskrivelserne og senere tiders folketro lævn af tilsvarende hemmelige selskaber, aldersklasser, totemisme, dæmondyrkelse og frugtbarhedskult som hos disse primitive folk. Hekseriet i Vesteuropa har rødder i hedensk dæmontro, der i den kristne tid forenede sig med kætterbevægelserne og »gik under jorden«, vendt mod den officielle kristne religion. Ja, Runeberg mener endog at kunne spore kulten tilbage til stenalderen, idet bronzealderreligionen viser træk af højere stående kultformer. Med den kristne tids udvikling af hekseriet fra en hedensk folkemagi til antikristen

djævledyrkelse lå imidlertid også spiren til forfaldet. Heksekulten mistede mere og mere af sin primitive friskhed. Deltagerne i »heksesabbaten« bestod ikke længere af primitive folk, som søgte at påvirke frugtbarheden til egen fordel, men af sensationslystne, degenererede individer, som virkelig var overbeviste om, at de dyrkede selve satan. Guddomme og dæmoner, der oprindeligt i lige høj grad var »onde« og »gode«, blev nu udklædt i det for os så klassiske klædebon, importeret fra orienten. En sammenligning mellem hekse, skovånder, kornånder og andre fostre af folketroen viser, at de i mange tilfælde blandes, således at de i virkeligheden er forskellige former af samme foreteelse.

I tredje del giver Runeberg en meget værdifuld beskrivelse og karakterisering af hekse og andre dæmoniske væsener i vesteuropæisk folketro: hekse i dyreskikkelse, afdødes ånder, dværge, ånder i bjerge, i vind og vejr, i vandet, i moser og sumpe, i skove og korn, nattemarer, elverfolk og feer samt husånder. Gennem denne karakteristik samler han materiale til en sammenligning mellem heksekraften og folkemagien, som bogens fjerde del handler om. Dette vigtige afsnit lader sig ikke referere i korthed. Men sammenhængen forekommer i hovedsagen meget overbevisende. Bogens sidste del handler om årsfesterne og heksesabbaten, hvortil slutter sig et lille appendiks om psykoanalytisk tolkning af den europæiske bronzealderreligion, vel nok det svageste parti i denne tankebygning. Værket er iøvrigt forsynet med litteraturfortegnelse og et udførligt og meget værdifuldt sagregister.

Man kan vistnok ikke sige, at Runeberg har formået at skabe *klarhed* over heksevæsenets dunkle udvikling. Det har heller ikke været hans mening. Men hans sprog er ligetil og ubesværet af »alkymistiske« fagudtryk. Og han belyser gennemgående problemerne på en så alsidig måde, at læseren får den dybere erkendelses tilfredsstillelse.

Aksel Steensberg.

Kulturlandskabet i Blekinge.

Sven Björnsson: Blekinge. En studie av det blekingske kulturlandskapet. (Meddelanden från Lunds universitets geografiske institution, afhandlingar IX. Lund 1946). 300 s.

Professor Helge Nelson i Lund har gennem årene uddannet adskillige af sine elever til dygtige kulturgeografer eller antropogeografer, som svenskerne plejer at kalde dem. Man husker Anna Kristofferssons udmærkede bog: »Landskapsbildens förändringar i norra och östra delen av Färs härad under de senaste två hundra